

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/397185516>

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ТА КОДЕКСИ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: МІЖНАРОДНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

Article · November 2025

DOI: 10.25128/2520-6230.25.3.19

CITATIONS

0

READS

217

1 author:

[Tetyana Semigina](#)

National Qualifications Agency

503 PUBLICATIONS 1,056 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Рекомендоване посилання:

Семигіна, Т. (2025). Етичні стандарти та кодекси у соціальній роботі: міжнародний і національний контекст. *Social Work and Education*, 12(3), 522–539. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.25.3.19>

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ТА КОДЕКСИ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: МІЖНАРОДНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

Тетяна Семигіна

докторка політичних наук, професорка,

ORCID: 0000-0001-5677-1785

Semigina.tv@gmail.com

Анотація

Стаття присвячена аналізу етичних стандартів та кодексів у соціальній роботі на міжнародному та національному рівнях з метою виявлення орієнтирів для української практики. В умовах глобалізаційних процесів та стрімких трансформацій системи соціальних послуг в Україні важливо забезпечити відповідність професійної діяльності сучасним етичним вимогам, правам людини та принципам соціальної справедливості. У роботі здійснено огляд глобальних етичних принципів, ухвалених Міжнародною федерацією соціальних працівників та Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи, а також національних кодексів Канади, Німеччини та Великобританії. Робота базується на результатах кабінетного дослідження (desk research).

Показано, що етичні кодекси можуть функціонувати на різних рівнях (глобальному, національному, організаційному). Вони виконують як орієнтуючу, так і захисну функцію, визначають професійну поведінку в складних ситуаціях, слугують базою для дисциплінарних процедур та підтримки професійної автономії. Аналіз засвідчив наявність різних підходів до використання етичних стандартів на національному рівні.

Окремо розглянуто український контекст: ухвалений у 2005 році «Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України» наразі застарів, а система професійного регулювання практично відсутня; діє кілька професійних об'єднань, але жодне з них не має статусу уповноваженого регулятора. На основі порівняльного аналізу запропоновано доцільність оновлення кодексу з урахуванням міжнародних стандартів, прав людини та принципів інклюзії, а також формування системи професійного регулювання та контролю за дотриманням етичних норм. Результати дослідження можуть бути корисними для вдосконалення національної політики щодо забезпечення якості соціальних послуг, освітніх програм та практики соціальної роботи в Україні.

Ключові слова: соціальна робота, етичні кодекси, професійна етика, професійне регулювання, міжнародний досвід, Україна.

ВСТУП

Професійну соціальну роботу вважають ключовим елементом системи соціального захисту, що функціонує на перетині індивідуальних потреб, суспільних викликів та державних політик. В основі ефективної та гуманної практики цієї професії лежать етичні принципи, стандарти та кодекси, які слугують містком між професійною відповідальністю соціальних працівників та правами клієнтів.

Професійна етика не може бути сталою й універсальною, адже вона формується та змінюється під впливом конкретного соціального та історичного контексту, а також від практичного досвіду фахівців, нових технологій та методів роботи (Walker & Horner, 2024). Суспільні умови, історичні зміни та реальні випадки у практиці визначають, як застосовуються етичні принципи на практиці (Reamer, 2018), і, приміром, пандемія COVID-10 виразно

продемонструвала потребу в адаптації моральних норм професійної поведінки до надзвичайних умов, зокрема у дистанційній та кризовій роботі (Bright, 2020). Відтак актуальність дослідження цієї проблематики зростає на тлі глобалізаційних процесів, що вимагають уніфікації підходів (міжнародний контекст), розгортання використання штучного інтелекту в практиці соціальної роботи (Reamer, 2023), та водночас, унікальних національних викликів (для України – це стрімка трансформація системи соціальних послуг в умовах війни та цифровізації).

Мета статті полягає у виявленні орієнтирів та рекомендацій для впровадження сучасних етичних норм у соціальну роботу в Україні на основі міжнародного та національного досвіду розроблення етичних принципів, стандартів та кодексів.

МЕТОДОЛОГІЯ РОБОТИ

Робота базується на результатах кабінетного дослідження (desk research), що охоплює аналіз документів міжнародних фахових об'єднань соціальних працівників, етичних кодексів різних країн (Канада, Великобританія, Німеччина та України), а також наукової літератури з питань професійної етики та регулювання соціальної роботи. Вибір країн був обумовлений наявністю свіжих національних кодексів соціальної роботи та різними моделями професійного регулювання: Канада — провінційне ліцензування та сильна національна асоціація, Великобританія — поєднання професійної асоціації та державного регулятора, Німеччина — саморегуляція професії через асоціації без обов'язкового державного ліцензування. Ці приклади дозволяють проаналізувати різні підходи до етичного регулювання та визначити ключові уроки для адаптації етичних стандартів у національному українському контексті.

Використано методи системного аналізу, порівняння та узагальнення для комплексного дослідження етичних кодексів та стандартів соціальної роботи на міжнародному та національному рівнях. Системний аналіз дозволив розглянути етичні кодекси як цілісну систему, оцінити взаємозв'язок між глобальними принципами, національними нормами та організаційними практиками, а також виявити ключові структурні та функціональні елементи документів. Метод порівняння сприяв виділенню подібностей і відмінностей між кодексами різних країн, а також між міжнародними рекомендаціями та українським законодавчим та професійним середовищем. Метод узагальнення забезпечив формування висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення національної системи етичного регулювання соціальної роботи, враховуючи міжнародний досвід та специфіку української професійної практики.

Результати дослідження можуть бути корисними для вдосконалення національної політики щодо забезпечення якості соціальних послуг, освітніх програм та практики соціальної роботи в Україні.

КЛЮЧОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

1. Призначення етики соціальної роботи та етичних кодексів

Етика соціальної роботи відіграє важливу роль у практичній діяльності соціальних працівників. Аналіз сучасної наукової літератури (Gatenio Gabel, 2024; Thompson, 2024) засвідчує, професійна етика являє собою систему моральних норм, вироблених у межах професійного співтовариства, які окреслюють певні межі діяльності соціального працівника,

сприяють усвідомленню того, що дозволено і чого не можна робити при виконанні своїх службових обов'язків..

Етика соціальної роботи першочергово слугує орієнтиром для дій у складних професійних ситуаціях. Її призначення — забезпечити єдиний стандарт поведінки, який регулює відносини між соціальним працівником і клієнтом, колегами, організацією та суспільством. Вона надає фахівцям інструменти для *вирішення етичних дилем*, які не можуть бути однозначно розв'язані лише на основі законодавства чи адміністративних інструкцій, наприклад, конфлікт між принципом конфіденційності та обов'язком захисту. Таким чином формується професійна ідентичність працівника, підкреслюючи його відповідальність за гуманність та якість послуг (Long et al., 2024).

Ключове призначення етичних стандартів полягає у *захисті*. Цей захист є двояким: він забезпечує захист клієнтів шляхом встановлення вимог до поваги гідності особистості, самовизначення, недискримінації та компетентності фахівця, запобігаючи зловживанням владою. Водночас, виразно визначені стандарти поведінки забезпечують легітимність професії в очах суспільства та влади, захищаючи самих соціальних працівників, надаючи їм моральну підтримку при прийнятті складних рішень та убезпечуючи від необґрунтованих звинувачень.

Соціальна робота ґрунтується на фундаментальних цінностях, зокрема *соціальній справедливості та правах людини*. Призначення етики полягає в тому, щоб забезпечити відповідність практики цим загальнолюдським цінностям та міжнародним стандартам. Вона спонукає фахівців до активної участі у зміні деструктивних соціальних структур та усуненні бар'єрів, що перешкоджають реалізації потенціалу клієнтів та досягненню рівності, впровадженню антидискримінаційної практики та пошуку відповіді на найактуальніші виклики, з яким стикається фах (Semigina & Karagodina, 2021).

Водночас професійна етика соціальної роботи, зазвичай, не є складовою державного регулювання, а відображає лише ті професійні цінності, норми та стандарти, які погоджені спільнотою практиків (Reamer, 2018; Smolinski, 2019). Це дозволяє забезпечити саморегуляцію професії, підтримувати довіру клієнтів та суспільства, а також формувати професійну відповідальність незалежно від форм власності чи підпорядкування установи.

Таким чином, етика соціальної роботи не може вважатися «доповненням до законодавства», вона виконує орієнтувальну/регулятивну (вирішення дилем, ідентичність); захисну (для клієнтів і для професії) та ціннісно-орієнтовану функцію (соціальна справедливість, права людини). По суті вона слугує моральним підґрунтям фаху, забезпечуючи, щоб соціальні послуги надавалися з максимальною повагою, відповідальністю та орієнтацією на добробут особистості і спільнот.

Зазвичай, етичні норми формулюються в вигляді певних документів. Ці документи часто широко називають етичними кодексами (хоча вони можуть мати дещо відмінну назву).

Етичні кодекси у соціальній роботі розглядаються як збірники настанов і принципів, які формалізують професійну етику та допомагають фахівцям діяти чесно й професійно у складних і суперечливих ситуаціях. Вони виконують роль практичного етичного орієнтира, формуючи загальні стандарти поведінки й підтримуючи довіру до професії, що критично важливе для її легітимності в очах суспільства (Banks, 2020; Gatenio Gabel, 2024).

У міжнародній практиці соціальної роботи етичні кодекси та принципи ухвалюються та існують на трьох взаємопов'язаних рівнях: глобальному, національному та організаційному. Ці три рівні створюють ієрархічну, але взаємодоповнювальну систему етичного контролю, що забезпечує як універсальність базових цінностей, так і адаптивність професійних норм до конкретних умов практики. У цій роботі буде розглянуто два перших рівні.

2. Глобальні етичні принципи соціальної роботи.

Глобальний рівень етичного регулювання соціальної роботи має вирішальне значення, оскільки він встановлює універсальний ціннісний каркас для професії в міжнародному масштабі. Цей рівень є спільним полем діяльності Міжнародної федерації соціальних працівників (МФСП) та Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи (МАШСР), які забезпечують єдність практики та освіти. Етичні принципи на глобальному рівні пройшли суттєву еволюцію (табл. 1).

Таблиця 1. Еволюція ключових етичних документів на глобальному рівні

<i>Рік</i>	<i>Назва документа</i>	<i>Суб'єкт ухвалення</i>	<i>Ключові положення</i>
1994	Етика соціальної роботи: принципи і стандарти (<i>Ethics of Social Work – Principles and Standards</i>)	МФСП	Перше чітке проголошення етичних принципів і стандартів, розділене на Декларацію (принципи) та Стандарти (поведінка стосовно клієнтів і колег).
2004	Етика соціальної роботи, визначення принципів (<i>Ethics in Social Work, Statement of Principles</i>)	МФСП та МАШСР (спільний)	Значне посилення гуманістичної орієнтації, визначення семи ключових прав людини , навколо яких має будуватися діяльність соціальних працівників.
2018	Глобальна декларація етичних принципів соціальної роботи (<i>Global Social Work Statement of Ethical Principles</i>)	МФСП та МАШСР (два окремі документи з ідентичним набором принципів)	Уніфікація етичних вимог та адаптація до сучасних викликів. Визначено дев'ять універсальних етичних принципів , які умовно можна поділити на: (1) традиційні цінності: визнання гідності людини; сприяння правам людини; сприяння соціальній справедливості; сприяння праву на самовизначення; сприяння праву на участь; повага конфіденційності та приватності; ставлення до людей як до цілісних індивідів (холістичний підхід); (2) відповіді на нові виклики: етичне використання технологій та соціальних медіа; професійна доброчесність.

Джерело: авторська розробка на основі огляду літератури (Семігіна, 2021; IASSW, 2018; IFSW, 2018).

Впровадження глобальних етичних стандартів соціальної роботи стикається з низкою викликів, зумовлених як природою цих міжнародних документів, так і практикою їх застосування на нижчих рівнях (національному та організаційному).

Глобальні принципи сформульовані доволі загально (повага до прав людини, соціальна справедливість, професійна доброчесність), вони не дають виразних інструкцій, як діяти в конкретних ситуаціях, коли виникають етичні дилеми (Семигіна, 2019). У науковій літературі (Banks, 2020; Теуе, 2025) відзначається, що практики соціальної роботи стикаються з труднощами у застосуванні принципів у реальних ситуаціях без додаткових настанов або кейсів.

Універсальні принципи професійної етики, вироблені міжнародними фаховими асоціаціями, не враховують специфічні потреби меншин, корінних народів або локальних соціальних груп. Деякі вчені (Douglas, 2024; Mugumbate, 2024) зазначають, що глобальні стандарти відображають цінності західної соціальної роботи і можуть не повністю відповідати культурним або соціальним уявленням у країнах Глобального Півдня.

Крім того, глобальні стандарти не мають механізмів примусу чи дисциплінарних санкцій на національному рівні. Вони залежать від локальних асоціацій і систем регулювання (Gross, 2024). І в країнах без професійної асоціації чи ліцензування ці принципи залишаються декларативними і не обов'язковими.

Отже, глобальний рівень забезпечує універсальну етичну основу, яка є динамічною та регулярно оновлюється з урахуванням сучасних соціальних і технологічних викликів. Ці документи є візійним баченням і слугують основою для розробки та постійного перегляду національних кодексів в усьому світі.

3. Закордонний досвід розроблення національних кодексів етики.

Аналіз змісту та функціонування національних етичних кодексів важко відділити від питань професійного регулювання. Адже такі кодекси є не лише деклараціями цінностей чи моралі. Їхнє значення полягає у створенні механізмів професійного саморегулювання, які забезпечують баланс між свободою практики та відповідальністю перед суспільством. У різних країнах кодекси виконують кілька взаємопов'язаних функцій: нормативну (визначають стандарти поведінки), освітню (використовуються у підготовці фахівців), інтерпретаційну (допомагають вирішувати етичні дилеми), дисциплінарну (служать основою для розгляду скарг), і, що не менш важливо, легітимативну — тобто утверджують професію як етичну спільноту.

У більшості розвинених країн ухвалення кодексу та/або етичних стандартів відбувається в межах діяльності професійних асоціацій або регуляторних органів, а не державних структур. Така модель підтримує принцип автономії професії й передбачає, що саме професійна спільнота визначає, які дії відповідають її цінностям.

Розглянемо приклади різних країн.

Етичне регулювання соціальної роботи в **Канаді** має чітко розмежовану, але взаємопов'язану структуру, що охоплює національні професійні ідеали та провінційні юридичні вимоги. Документ *«Кодекс етики, цінностей та керівних принципів Канадської асоціації соціальних працівників»* (CASW, 2024) слугує національною основою етичної практики, поєднуючи сім основних професійних цінностей з керівними принципами та практичними настановами для фахівців. Особливу увагу в ньому приділено питанням примирення, історичної справедливості, прав корінних народів, що відображає унікальні соціоісторичні виклики

Канади, а також підтриманню добробуту соціальних працівників і безперервному професійному розвитку. Кодекс відображає принципи Міжнародної федерації соціальних працівників та Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи (IASSW, 2018; IFSW, 2018) і виконує функцію орієнтира у щоденній практиці, деталізуючи очікувану поведінку фахівців у різних контекстах.

Канадська асоціація соціальних працівників виконує роль професійного лобіста та представника фаху. Однак, вона не має повноважень виконувати регуляторні функції, водночас дотримання кодексу етики вважається обов'язковим для всіх соціальних працівників.

Регулювання соціальної роботи як професії, тобто допуском до робочого місця після відповідного ліцензування, здійснюється провінційними регуляторними органами (наприклад, OCSWSSW в Онтаріо чи BCSWA у Британській Колумбії), які мають законодавчо закріплені повноваження. Ці органи вимагають від соціальних працівників дотримуватися національного кодексу CASW (як мінімального стандарту), або ж явно заявляють про узгодженість своїх правил із принципами CASW. Крім того, кодекс слугує референтним документом у судових розглядах, коли необхідно визначити, чи дія соціального працівника відповідала професійним стандартам.

Отже, Кодекс CASW, будучи професійним еталоном, служить орієнтиром для вирішення складних етичних дилем і використовується в дисциплінарних провадженнях як свідчення загальноприйнятих і очікуваних професійних цінностей та стандартів належної практики.

У **Великобританії** професійне етичне регулювання соціальної роботи здійснюється через «Кодекс етики», розроблений Британською асоціацією соціальних працівників (BASW, 2021). Цей документ є обов'язковим для всіх членів асоціації та служить основою для етичної практики в усіх сферах соціальної роботи в країні.

Вперше кодекс було розроблено у 1975 році, а поточна версія оновлена в 2021 році – з урахуванням документів глобальних фахових асоціацій. Поточна версія британського кодексу містить Глобальне визначення соціальної роботи від 2014 року та три засадничі етичні принципи соціальної роботи у Великій Британії: права людини, соціальну справедливість та професійну доброчесність.

Кодекс BASW виконує кілька ключових функцій у професійній практиці:

- Орієнтир для практики: надає соціальним працівникам чіткі настанови щодо етичної поведінки та прийняття рішень у складних ситуаціях.
- Освітній інструмент: використовується в освітніх програмах для підготовки майбутніх фахівців, забезпечуючи їх розуміння професійних стандартів.
- База для дисциплінарних процедур: служить основою для розгляду етичних порушень та прийняття відповідних заходів.
- Підтримка професійної автономії: сприяє збереженню незалежності соціальних працівників у прийнятті етичних рішень, зокрема в умовах тиску з боку роботодавців чи інших органів.

Хоча BASW є провідною професійною асоціацією, регулювання практики соціальної роботи у різних частинах Великобританії здійснюється спеціально уповноваженими інституціями. Так, в Англії цю функцію виконує організація «Соціальна робота Англії» (*Social Work England, SWE*), створена відповідно до Закону про дітей та соціальну роботу 2017 року. Це державна установа, створена і фінансована державою, але така, що здійснює свої

регуляторні та контрольні функції незалежно від уряду і без його прямого втручання у рішення по суті. SWE встановлює професійні стандарти та вимоги до реєстрації соціальних працівників. Ці професійні стандарти, не описують, як Україні, трудові функції чи компетентності, потрібні для їх виконання, це стандарти поведінки працівників. Востаннє вони оновлювались 2019 року:

- Сприяти правам, сильним сторонам та добробуту людей, сімей і спільнот
- Встановлювати та підтримувати довіру та впевненість людей
- Брати відповідальність за якість своєї практики та прийнятих рішень
- Підтримувати безперервний професійний розвиток
- Діяти безпечно, з повагою та професійною доброчесністю
- Сприяти етичній практиці та повідомляти про проблеми/порушення (SWE, 2019).

Для використання цих стандартів розроблені спеціальні рекомендації, де аналізуються професійні межі та потенційно некоректна поведінка; проводиться навчання щодо використання стандартів у практиці.

Отже, у Великобританії соціальні працівники орієнтуються на дві взаємопов'язані системи етичного регулювання: Кодекс етики BASW і професійні стандарти Social Work England (SWE). Кодекс BASW формує ціннісну основу та моральну орієнтацію професії, визначаючи загальні принципи та етичні ідеали, що допомагають вирішувати складні професійні дилеми та приймати обґрунтовані етичні рішення. Стандарти SWE, у свою чергу, перекладають ці принципи у конкретні, обов'язкові дії та очікувану поведінку, дотримання яких є умовою реєстрації та продовження практики, а недотримання може призвести до дисциплінарних заходів. Таким чином, соціальний працівник поєднує обидва документи в щоденній практиці: BASW забезпечує «серце» професії, формуючи етичні орієнтири, а SWE виступає як «каркас» дій, гарантує професійну безпеку та відповідність формальним вимогам.

У **Німеччині** соціальні працівники керуються етичними принципами, закріпленими в документі *«Кодекс професійної етики»* (Berufsethik) Німецької асоціації соціальної роботи (DBSH – Deutscher Berufsverband für Soziale Arbeit). Його перша версія була ухвалена в 1996 році, а поточна редакція — схвалена в 2024 році та оприлюднена у 2025 році. Кодекс визначає фундаментальні цінності — автономію, справедливість та солідарність, а також шість керівних сфер дії (DBSH, 2025), водночас відповідаючи глобальним етичним стандартам 2018 року (IASSW, 2018; IFSW, 2018). Документ дуже розгорнутий та детальний, у ньому розглядаються конкретні приклади та моделі поведінки у ситуаціях професійного виклику.

На відміну від Канади чи Великобританії, документ не пов'язаний з обов'язковим державним ліцензуванням і не має формальної юридичної сили для всіх працівників; його дотримання є обов'язковим лише для членів DBSH і використовується як внутрішній стандарт професійної поведінки. Кодекс слугує орієнтиром для вирішення етичних дилем, забезпечує легітимацію професії та підтримує етичний дискурс усередині професійної спільноти, тоді як формальне регулювання доступу до професії здійснюється через вимоги до освіти та кваліфікації, а також саморегулювання у межах асоціацій і роботодавців.

Узагальнюючи, можна відзначити, що національні кодекси та принципи соціальної роботи виконують кілька взаємопов'язаних функцій: вони встановлюють етичні орієнтири для професійної практики, деталізують очікувану поведінку соціальних працівників у різних контекстах, слугують інструментом дисциплінарного контролю та підтримують професійну

автономію. Незалежно від моделі регулювання – державної, асоціативної чи змішаної – кодекси забезпечують відповідність практики загальнолюдським цінностям і міжнародним стандартам, водночас адаптуючись до національних соціокультурних та історичних особливостей.

Наразі держава ухвалює законодавчі акти, що визначають обов’язкові норми та вимоги до діяльності соціальних працівників, тоді як професійні саморегулювні організації розробляють і підтримують етичні кодекси, які закріплюють професійні стандарти поведінки. Хоча і закон, і етичні кодекси торкаються спільних питань — захисту прав людини, дотримання конфіденційності, недискримінації, забезпечення безпеки клієнтів, — етичні кодекси зазвичай мають ширший зміст. Вони деталізують норми професійної взаємодії, описують моральні дилеми, які можуть виникати у практиці, та встановлюють чіткі межі у стосунках між соціальним працівником і клієнтом. Кодекси також слугують інструментом професійного регулювання, зокрема допуску до професії або позбавлення ліцензії чи реєстрації у разі порушення етичних норм.

4. Український контекст етичного регулювання соціальної роботи

У 2005 році було ухвалено «Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України», затверджений наказом Міністерства у справах сім’ї, молоді та спорту України. Кодекс мав на меті формалізувати етичні принципи професії й базувався на нормах документу «Етика соціальної роботи: принципи і стандарти», ухваленого міжнародними організаціями ще 1994 року (Міністерство у справах сім’ї, молоді та спорту України, 2005).

Принципи, визначені у документі, мають декларативний характер і не дають чітких орієнтирів для вирішення етичних дилем. Деякі з них важко віднести до моральних норм чи стандартів поведінки соціальних працівників. Так, принцип «доступність послуг» - це радше соціальна, ніж етична норма; не розкрито питання справедливості у розподілі ресурсів; «довіра і взаємодія у розв’язанні проблем клієнта» мало схоже на етичну норму, не визначено меж професійної відповідальності та уникнення залежності клієнта; принцип «дотримання норм професійної етики» – тавтологічне формулювання, не несе змістовного навантаження. Мова цього документа нормативно-бюрократична, а не ціннісно-орієнтована. Вона не відображає сучасне розуміння соціальної роботи як правозахисної, емпатійної та соціально активної професії.

Затвердження Етичного кодексу наказом Міністерства у справах сім’ї, молоді та спорту мало низку слабких місць.

1. Невідповідність реальному професійному середовищу:
 - Кодекс був виданий Міністерством у справах сім’ї, молоді та спорту, а більшість соціальних працівників працювали в системі Мінсоцполітики.
2. Обмежена легітимність серед практиків:
 - Соціальні працівники, які працювали під іншим міністерством, могли не сприймати кодекс як релевантний чи обов’язковий.
 - Працівники громадських організацій не використовували цей відомчий документ.
3. Обмежена юридична сила в професійній сфері:
 - Хоча кодекс є відомчим нормативним документом, він не пов’язаний із ліцензуванням чи сертифікацією, тому порушення принципів не тягне за собою формальних професійних санкцій.

З часом вітчизняний кодекс виявився застарілим: він не враховує сучасні оновлення глобальних стандартів, нові підходи до прав людини, принципи інклюзії та актуальні виклики соціальної роботи, процеси цифровізації практики (Нейматова, 2025; Тарасенко & Сорокіна, 2024). Крім того, кодекс не був пов'язаний із системою ліцензування чи сертифікації соціальних працівників і не передбачав дисциплінарних механізмів, тому порушення його положень не тягло формальних професійних санкцій; чимало практиків соціальної роботи взагалі не знає про існування такого документу.

Соціальна робота в Україні не належить до регульованих професій, доступ до якої унормовано відповідним законодавством та контролюється професійними саморегулювними організаціями (Семигіна, 2022).

Станом на момент написання цієї статті у країні діяло кілька професійних об'єднань, проте жодне з них не має статусу уповноваженого професійного регулятора. Від початку 1990-х років було створено низку організацій, які претендували на роль національної асоціації соціальних працівників або могли б вважатися професійним об'єднанням соціальних працівників (у табл. 2 подано у хронологічному порядку створення):

Табл. 2. Професійні асоціації соціальних працівників в Україні

Організація	Рік створення	Основні характеристики	Членство	Статус щодо МФСП / етики
<i>Українська асоціація соціальних педагогів і соціальних працівників</i>	1992	Орієнтована на виконання проєктів; ініціатор проєкту етичного кодексу; фактично припинила діяльність	Не мала широкого індивідуального членства	У 1994-1999 рр. член МФСП (принцип «1 країна – 1 асоціація»); ініціювала створення етичного кодексу
<i>Ліга соціальних працівників України</i>	1999	Орієнтована на реалізацію проєктів та участь у розробленні стандартів, проєктів НПА	Близько 500 членів	Не є членом МФСП
<i>Національна асоціація соціальних працівників України</i>	2022	Створена за ініціативою МФСП; впроваджує локальні проєкти МФСП	Немає сформованої членської бази	Член МФСП; використовує «Глобальну декларацію етичних принципів соціальної роботи» як національний кодекс

Наразі відсутність централізованої системи ліцензування, акредитації та дисциплінарних процедур ускладнює забезпечення професійної відповідальності та підтримку стандартів належної практики.

ОБГОВОРЕННЯ

Проведений аналіз дав змогу узагальнити ключові підходи до розроблення та впровадження етичних кодексів у різних національних контекстах, визначити роль професійних асоціацій та державних органів у регулюванні соціальної роботи (табл. 3), а також виділити ефективні практики та інструменти, які можуть бути адаптовані для посилення професійної етики та регулювання соціальної роботи в Україні.

Таблиця 3. Порівняльний аналіз національних етичних кодексів і систем регулювання соціальної роботи (Канада, Великобританія, Німеччина, Україна)

Країна	Назва кодексу / документа	Рік ухвалення / останнього оновлення	Основні принципи / цінності	Регуляторні механізми / інструментальність	Особливості
Канада	Кодекс етики, цінностей та керівних принципів Канадської асоціації соціальних працівників (CASW)	2024	Повага до гідності людини, соціальна справедливість, права корінних народів, професійний розвиток	Використовується провінційними регуляторами (OCSWSSW, BCSWA) як мінімальний стандарт, орієнтир для дисциплінарних проваджень	Поєднує національні цінності та глобальні принципи, орієнтує на практичну діяльність
Великобританія	Кодекс етики BASW / Професійні стандарти Social Work England	BASW 2021; SWE 2020	Права людини, соціальна справедливість, професійна доброчесність	SWE контролює реєстрацію, дотримання стандартів поведінки; BASW – членський кодекс	Кодекс BASW орієнтує на практику та освіту; SWE забезпечує юридично зобов’язуючі стандарти поведінки
Німеччина	Berufsethik DBSH (Deutscher Berufsverband für Soziale Arbeit)	2024/2025	Автономія, Справедливість, Солідарність; шість керівних сфер дії	Обов’язковий для членів DBSH; використовується як внутрішній професійний стандарт	Філософсько-теоретичний підхід, не передбачає державного ліцензування; узгоджений із глобальними стандартами
Україна	Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України	2005	Повага до гідності, конфіденційність, компетентність, захист прав клієнтів	Відомчий документ Мінсім’ї; порушення не тягне професійних санкцій; немає єдиного професійного регулятора	Застарілий; не враховує оновлення глобальних стандартів; відсутня легітимність і контроль на практиці

З урахуванням міжнародного досвіду, в Україні доцільно реалізувати кілька ключових заходів. По-перше, оновити національний етичний кодекс, інтегрувавши принципи Глобальної декларації етичних принципів соціальної роботи, права людини, принципи інклюзії та сучасні професійні виклики. По-друге, забезпечити широке обговорення та погодження кодексу серед практиків для підвищення його легітимності та сприйняття у професійній діяльності. По-третє, держава та професійні об’єднання можуть спільно розробити мінімальні етичні стандарти для всіх надавачів соціальних послуг незалежно від форми власності, які стануть критеріями

контролю та оцінки якості послуг, а також базою для навчання та підвищення кваліфікації фахівців. Нарешті, доцільно поєднувати розвиток державного контролю за наданням соціальних послуг із професійною саморегуляцією через асоціації, створюючи ефективну систему моніторингу, рекомендацій та дисциплінарної відповідальності.

Таким чином, оновлення етичного кодексу та впровадження комплексної системи етичного регулювання в Україні сприятиме формуванню професійної відповідальності соціальних працівників, підвищенню якості соціальних послуг і відповідності міжнародним стандартам професії, закладаючи міцну основу для подальшого розвитку соціальної роботи в країні.

Водночас дискусійними залишаються кілька моментів. По-перше, роль держави у встановленні етичних стандартів може викликати питання: наскільки її втручання сумісне з принципом професійної саморегуляції, що є основою легітимності кодексу. По-друге, незрозумілі механізми контролю за дотриманням кодексу на практиці — чи це будуть перевірки, внутрішні аудити, дисциплінарні комісії, і хто саме їх здійснюватиме. По-третє, викликає дискусію інтеграція оновлених етичних норм у навчальні програми та системи підвищення кваліфікації: як забезпечити, щоб знання та принципи реально застосовувалися в щоденній практиці, а не залишалися декларативними. Ці питання потребують детального обговорення з урахуванням міжнародного досвіду та українських реалій.

ВИСНОВКИ

Професійна соціальна робота ґрунтується на цінностях соціальної справедливості, повазі до прав людини та гуманності у взаємодії з клієнтами. Етичні принципи та кодекси відіграють ключову роль у формуванні професійної ідентичності соціальних працівників, надають орієнтири для прийняття рішень у складних ситуаціях та захищають як клієнтів, так і самих фахівців.

Аналіз глобального та національного досвіду різних країн показує, що ефективні етичні кодекси соціальної роботи мають кілька спільних характеристик. По-перше, вони є результатом професійної автономії та широкого консенсусу серед практиків, що забезпечує легітимність і сприйняття кодексу у повсякденній діяльності. По-друге, доцільним є поєднання принципових орієнтирів із практичними настановами, які деталізують поведінку соціальних працівників у складних або неоднозначних ситуаціях. По-третє, кодекси набувають ефективності, коли підтримуються системою професійного регулювання, що включає ліцензування, акредитацію освітніх програм та дисциплінарні механізми. Досвід Канади підкреслює важливість врахування історичного та культурного контексту, а німецький досвід демонструє значення теоретичного обґрунтування етики для легітимності професії. Британський досвід показує, що наявність паралельного професійного регулятора та кодексу етики забезпечує одночасно дисциплінарну відповідальність і професійну автономію.

В Україні наразі відсутня офіційна державна система ліцензування чи сертифікації соціальних працівників, яка б передбачала дотримання етичних норм як обов'язкову умову допуску до професії, а чинний «Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України» 2005 року застарів і не впроваджується на практиці.

Для сучасної української соціальної роботи доцільним є оновлення етичних стандартів із

урахуванням міжнародних норм, принципів інклюзії, прав людини та актуальних викликів професії. Це передбачає поєднання професійної автономії, ширшого консенсусу серед практиків і підтримки державних механізмів контролю якості послуг, що разом забезпечить легітимність, ефективність та суспільну цінність професії в умовах трансформації системи соціальної підтримки.

Список використаних джерел

- Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту України (2005). *Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України: Наказ. № 1965.* <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05>
- Нейматова, С. Ф. (2025). Розвиток етичних засад соціальної роботи в умовах цифрової трансформації : кваліфікаційна робота магістра : 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів. <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/7483>
- Семигіна, Т. (2022). Регульовані професії на ринку праці: євроінтеграційний вимір. *Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку в умовах інституційних перетворень глобального середовища*: матеріали Х Міжнар. наук.-практ.конф. (с.79-82). Львів-Торунь: Liha-Pres.
- Семигіна, Т. (2019). Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи. *Вісник АПСВТ*, 1, 70-85. <https://doi.org/10.33287/11196>
- Семигіна, Т. (2021). *Міжнародна соціальна робота: пріоритети та стандарти*. АПСВТ.
- Тарасенко, Т., & Сорокіна, Н. (2024). Перегляд етичних принципів соціальної роботи в Україні: науковий, освітній та професійний аспекти. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 1 (12), 55-65. <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/305110>
- Banks, S. (2020). *Ethics and values in social work*. Bloomsbury Publishing.
- BASW (2021). *Code of Ethics*. <https://basw.co.uk/policy-practice/standards/code-ethics>
- Bright, C. L. (2020). Social Work in the Age of a Global Pandemic. *Social Work Research*, 44(2), 83–86. <https://doi.org/10.1093/swr/svaa006>
- CASW (2024). *Code of Ethics, Values and Guiding Principles*. https://www.casw-acts.ca/files/attachements/CASW_-_Code_of_Ethics_Values_Guiding_Principles_-_2024.pdf
- DBSH (2025). *Berufsethik*. https://www.dbsh.de/media/public/dbsh-bund/Profession/2025-05-21_DBSH_Berufsethik_2._Fassung.pdf
- Douglas, L. J. (2024). Ethical underpinnings and social work: a case study on the role of Buddhist compassion in Cambodian sustainable development. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 43(3), 348-377. <https://doi.org/10.1080/15426432.2024.2365803>
- Gatenio Gabel, S. (2024). Ethics, Morals, Human Rights, and Justice in Social Work Practice. In *A Human Rights-Based Approach to Justice in Social Work Practice*. Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197570647.003.0001>
- Gross, E. B. (2024). Social Work Values and the NASW Code of Ethics: Problems of Function and Possibilities for Change. *Journal of Progressive Human Services*, 35(3), 247-269. <https://doi.org/10.1080/10428232.2025.2455883>
- IASSW (2018). *Global Social Work Statement of Ethical Principles*. <https://www.iasw-aiets.org/2018/04/18/global-social-work-statement-of-ethical-principles-iasw>
- IFSW (2018). *Global Social Work Statement of Ethical Principles*. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles>
- Long, N., Gardner, F., Hodgkin, S., & Lehmann, J. (2024). Developing social work professional identity resilience: Seven protective factors. *Australian Social Work*, 77(2), 214-227. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2022.2160265>

- Mugumbate, J. R., Mupedziswa, R., Twikirize, J. M., Mthethwa, E., Desta, A. A., & Oyinlola, O. (2024). Understanding Ubuntu and its contribution to social work education in Africa and other regions of the world. *Social Work Education*, 43(4), 1123-1139. <https://doi.org/10.1080/02615479.2023.2168638>
- Reamer, F. (2018). *Social work values and ethics*. Columbia University Press.
- Reamer, F. G. (2023). Artificial intelligence in social work: Emerging ethical issues. *International Journal of Social Work Values and Ethics*, 20(2), 52-71. <https://doi.org/10.55521/10-020-205>
- Semigina, T., & Karagodina, O. (2021). Global modalities for social workers: will Ukrainian education use the momentum to change? *Social Work and Education*, 8(2), 275–289. <https://www.google.com/search?q=https://doi.org/10.25128/2520-6230.21.2.11>
- Smolinski, K. M. (2019). Legal and ethical aspects of care. In B. Sumser, M. Leimena, & T. Altilio (Eds.), *Palliative care: A guide for health social workers* (pp. 192–226). Oxford University Press.
- SWE (2019). *Our professional standards*. <https://www.socialworkengland.org.uk/standards/professional-standards>
- Teye, A. T. (2025). Navigating ethical dilemmas in social work: A case study from Ghana. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 37(3), 124–131. <https://doi.org/10.11157/anzswj-vol37iss3id1251>
- Thompson, N. (2024). *Understanding social work: Preparing for practice*. Bloomsbury Publishing.
- Walker, J., & Horner, N. (2024). *Social work and human development*. SAGE Publications.